

Ilona Pietryka

Proces konwergencji nominalnej i realnej w warunkach integracji walutowej

Słowa kluczowe: *konwergencja nominalna, konwergencja realna, optymalny obszar walutowy.*

Abstrakt: Utworzenie Europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej jest kolejnym etapem integracji walutowej. Ze względu na zróżnicowanie krajów członkowskich UE nie każdy z nich odnosi jednakowe korzyści lub w takim samym stopniu ponosi koszty z uczestnictwa w strefie euro. Artykuł jest próbą oceny, czy i w jakim stopniu spełnione są kryteria konwergencji nominalnej określone w Traktacie z Maastricht oraz kryteria konwergencji realnej głoszone przez teorię optymalnych obszarów walutowych. Ocenie zostały poddane: stopień elastyczności cen i płac, mobilność środków produkcji, integracja rynków finansowych, otwartość gospodarki, dywersyfikacja produkcji i konsumpcji, integracja fiskalna, podobieństwo stóp inflacji, niska zmienność realnego kursu walutowego oraz podobieństwo zaburzeń gospodarczych). Analiza została przeprowadzona na podstawie dostępnych danych statystycznych i przeprowadzonych badań naukowych.

WPROWADZENIE

Z dniem 1 stycznia 1999 r. rozpoczął się trzeci etap tworzenia Europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej. W Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską określone zostały kryteria konwergencji legislacyjnej oraz konwergencji nominalnej, które muszą zostać osiągnięte przed podjęciem decyzji o uchynieniu derogacji (przyjęciem kraju członkowskiego UE do strefy euro). W Traktacie natomiast nie są ustalone kryteria konwergencji realnej, które są niezbędne dla funkcjonowania strefy euro jako optymalnego obszaru walutowego. Konwergencja legislacyjna jest osiągnięta, gdy prawo krajowe

zapewnia krajowemu bankowi centralnemu pełną niezależność oraz gdy jest ono zgodne z Traktatem oraz Statutem Europejskiego Banku Centralnego¹.

Artykuł podejmuje próbę oceny, czy i w jakim stopniu spełnione są kryteria konwergencji nominalnej oraz kryteria konwergencji realnej. Podzielony on jest na dwie części. Pierwsza dotyczy stabilności makroekonomicznej postulowanej przez konwergencję nominalną, druga opisuje standardy decydujące o konkurencyjności gospodarek zawarte w teorii optymalnych obszarów walutowych (kryteria dotyczące zbieżności stóp inflacji, kursów walutowych i koordynacji polityki budżetowej omówione zostały jako warunki konwergencji nominalnej). Analiza została przeprowadzona na podstawie dostępnych danych statystycznych i przeprowadzonych badań naukowych. Materiał statystyczny stanowią dane Eurostatu opublikowane w 2008 r., a pochodzące z 2006 r. Uzupełniony on został wynikami badań empirycznych dotyczącymi procesu integracji walutowej oraz synchronizacji cykli koniunkturalnych w krajach Unii Europejskiej.

PROCES KONWERGENCJI NOMINALNEJ

Kryteria konwergencji nominalnej zawarte w protokole dołączonym do Traktatu z Maastricht określono następująco:

– stabilność cen (średnioroczny wskaźnik wzrostu cen w danym kraju mierzony HICP nie może być wyższy od średniej stopy inflacji w trzech krajach członkowskich UE o najlepszych pod tym względem wskaźnikach o więcej niż 1,5 pkt. procentowego);

– zdrowe finanse publiczne (deficyt budżetowy nie może przekraczać 3% rocznego PKB oraz dług publiczny nie może przekraczać 60% PKB);

– stabilność kursów walutowych (wahania kursu waluty krajowej muszą mieścić się w przedziale +/-15% wokół kursu centralnego. Kurs waluty krajowej nie może w okresie dwóch lat podlegać silnym napięciom, a także nie może być – na własny wniosek kraju – dewaluowany w stosunku do żadnej waluty krajów UE);

– stabilność długookresowych stóp procentowych (długoterminowa stopa procentowa w kraju członkowskim nie powinna przekroczyć średniej nominalnej długookresowej stopy procentowej w trzech krajach UE o najniższym rocznym wskaźniku inflacji o więcej niż 2 pkt. procentowe).

Dla wzmocnienia znaczenia kryteriów konwergencji i przystosowania ich do aktualnych warunków ekonomicznych, a przede wszystkim w celu ograniczenia deficytów budżetowych przyjęto Pakt Stabilizacji i Wzrostu.

¹ H. Bąk, *Interpretacja kryteriów konwergencji*, [w:] J. Ostaszewski (red.) *Polska w strefie euro – szanse i zagrożenia*, Warszawa 2008, s. 16.

Jego celem jest monitorowanie sytuacji finansów publicznych państw członkowskich i pomoc w usuwaniu zbyt wysokiego deficytu budżetowego².

W dwunastomiesięcznym okresie referencyjnym od kwietnia 2007 r. do marca 2008 r. w dwóch spośród dziesięciu badanych krajów (na Słowacji i w Szwecji) średnia stopa inflacji HICP znajdowała się poniżej wartości referencyjnej, natomiast w Polsce była jej równa. W pozostałych siedmiu krajach inflacja znajdowała się powyżej wartości referencyjnej, przy czym największe odchylenia odnotowano w Bułgarii, Estonii, na Litwie, Łotwie i na Węgrzech. Na podwyżkę inflacji wpływ miały zarówno czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Do tych pierwszych zaliczyć można: wzrost popytu wewnętrznego, zwłaszcza konsumpcyjnego (wywołanego wzrostem dochodów do dyspozycji, akcji kredytowych oraz niskimi realnymi stopami procentowymi) oraz inwestycyjnego (sprzyjały temu wysokie zyski, niskie realne stopy procentowe oraz napływ BIZ), a także zmiany cen kontrolowanych i podatków pośrednich. Jednocześnie największym czynnikiem zewnętrznym napędzającym inflację był wzrost cen żywności i energii³.

Decyzją Rady UE cztery z analizowanych państw zostały objęte procedurą nadmiernego deficytu (Czechy, Polska, Słowacja i Węgry). W przypadku trzech pierwszych deficyt budżetowy ukształtował się poniżej poziomu 3% PKB. Natomiast w Bułgarii, Estonii i Szwecji odnotowano nadwyżkę budżetową, budżet Łotwy był zrównoważony, w pozostałych pięciu państwach występował deficyt budżetowy⁴.

Jeśli chodzi o dług publiczny, w 2007 r. jedynie na Węgrzech jego wskaźnik przekroczył wartość referencyjną wynoszącą 60% PKB. Oczekiwano, że w 2008 r. na Łotwie, w Rumuni i na Węgrzech wskaźnik zadłużenia wzrośnie, a w pozostałych krajach obniży się lub utrzyma na niezmiennym poziomie⁵.

Kursy rynkowe dwóch spośród czterech walut uczestniczących w mechanizmie ERM2 (korona estońska i lit litewski) były równe swoim kursom centralnym. Kurs łata łotewskiego był przez dwa lata wyższy od swojego kursu centralnego o około 1%. Korona słowacka wykazywała stopniową aprecjację względem euro. W efekcie jej kurs centralny został podwyższony o 8,5%. Sytuacja walut nienależących do ERM2 przedstawiała się różnie. Złoty polski i korona czeska umocniły się względem euro (przez nierównowagę zewnętrzną i wzrost eksportu). Brak zaufania do rynku węgierskiego przyczynił się do znacznych wahań kursu forinta, co skutkowało decyzją o jego upłynnieniu (25.02.2008 r.). Po okresie wzrostu (od połowy 2007 r.)

² Więcej na ten temat w: M. Matuszewicz, *Pakt Stabilności i Wzrostu i jego znaczenie dla funkcjonowania Unii Gospodarczej i Walutowej*, [w:] *Polska w strefie euro...*, s. 41–57.

³ *Raport o konwergencji*, EBC, maj 2008, s. 32–34.

⁴ *Ibidem*, s. 34–35.

⁵ *Ibidem*.

Tabela 1. Gospodarcze wskaźniki konwergencji

KRAJ	Stabilność cen		Sytuacja budżetowa		Kurs walutowy		Długoterminowa stopa procentowa
	Inflacja HICP	Nadmierny deficyt	Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych	Dług publiczny brutto	Uczestnictwo waluty w ERM2	Kurs wymiany względem euro	
Bułgaria	9,4	Nie	3,2	14,1	Nie	0,0	4,7
Czechy	4,4	Tak	-1,4	28,1	Nie	8,4	4,5
Estonia	8,3	Nie	0,4	3,4	Tak	0,0	b.d.
Łotwa	12,3	Nie	-1,1	10,0	Tak	0,4	5,4
Litwa	7,4	Nie	-1,7	17,0	Tak	0,0	4,6
Węgry	7,5	Tak	-4,0	66,5	Nie	-2,7	6,9
Polska	3,2	Tak	-2,5	44,5	Nie	6,3	5,7
Rumunia	5,9	Nie	-2,9	13,6	Nie	-10,3	7,1
Słowacja	2,2	Tak	-2,0	29,2	Tak	2,5	4,5
Szwecja	2,0	Nie	2,7	35,5	Nie	-1,6	4,2
Wartość referencyjna	3,2%		-3%	60%			6,5%

Źródło: *Raport o konwergencji*, EBC, maj 2008, s. 32.

kurs leja rumuńskiego zaczął słabnąć w kontekście zwiększonej awersji do ryzyka na rynku finansowym oraz rosnących obaw przed zwiększającym się deficytem na rachunku obrotów bieżących i rosnącą inflacją. Podobna sytuacja dotyczy kursu korony szwedzkiej względem euro. Kurs lewa bułgarskiego został ustalony na poziomie 1,95583, zgodnie z systemem izby walutowej opartej na euro⁶.

Kryterium długoterminowych stóp procentowych wypełniło siedem państw (Bułgaria, Czechy, Litwa, Łotwa, Polska, Słowacja i Szwecja). Niepokój wywołany nierównowagą w gospodarce Węgier, a także obawy przed wystąpieniem deficytu obrotów bieżących w Rumunii miały wpływ na utrzymywanie się znacznych różnic w oprocentowaniu obligacji długoterminowych i utrzymywaniu się ich poziomu powyżej wartości referencyjnej⁷. W przypadku Estonii, ze względu na brak rozwiniętego rynku obligacji

⁶ Ibidem, s. 35–36.

⁷ Ibidem, s. 36–37.

w koronach estońskich i wobec niskiego poziomu długu publicznego, brak zharmonizowanej, długoterminowej stopy procentowej, co utrudnia ocenę konwergencji przez wprowadzeniem euro.

PROCES KONWERGENCJI REALNEJ

Za teoretyczne odbicie Unii Gospodarczej i Walutowej uznawana jest często teoria optymalnego obszaru walutowego (*Optimal Currency Area* – OCA). Za jej twórców uważa się obok R. Mundella także R. I. McKinnona i P. B. Kenena. Przyczynkiem do powstania teorii była analiza przypadku Kanady, która, chcąc uniezależnić się od wpływu koniunktury USA, prowadziła w latach 1950–1960 płynny kurs walutowy. Ówczesnie w międzynarodowym systemie walutowym dominowały stałe kursy walutowe, a eksperyment kanadyjski zakończył się fiaskiem⁸. Starano się określić, jakimi cechami powinna się charakteryzować gospodarka państwa (lub grupy państw), aby korzyści z wprowadzenia sztywnego kursu walutowego lub wspólnej waluty były większe niż koszty takiej decyzji. Teorię tę rozwijano do końca lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Ponowne zainteresowanie ekonomistów teoria ta wzbudziła w latach dziewięćdziesiątych w związku z tworzeniem Europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej (EUGiW). Reaktywowano ją w celu oceny szans powodzenia w kontekście realizacji kryteriów OCA.

Teoria ta przyjmuje, że grupa państw tworzy optymalny obszar walutowy, jeżeli każde z nich odnosi tzw. korzyści netto, będące dodatnią różnicą korzyści i strat (wyrażające się poprzez wzrost PKB)⁹. Termin „optymalny” pochodzi od łacińskiego słowa *optimum*, co oznacza **najlepszy z możliwych**. W kontekście OCA pojęcie to występuje w takim znaczeniu, w jakim często w literaturze mają wyrazy **właściwy** lub **pożądany**¹⁰. Dlatego też, by zbadać, czy obszar walutowy jest optymalny, trzeba zmierzyć ekonomiczne korzyści i straty, jakie ponosi każdy kraj z tytułu uczestnictwa w unii walutowej. Aby gospodarka z większym powodzeniem utworzyła optymalny obszar walutowy, musi się odznaczać określonymi właściwościami. Innymi słowy, powinna spełniać tzw. kryteria teorii optymalnych obszarów walutowych. W trakcie udoskonalania OCA powstało ich wiele. Syntetyczne ich zestawienie przedstawia tabela 2.

⁸ M. Noga, *Narodowa a ponadnarodowa polityka monetarna w świetle wejścia Polski do strefy euro*, [w:] *Polska w strefie euro...* s. 343–344.

⁹ M. Jurek, P. Marszałek, *Pieniądz, polityka pieniężna i systemy kursowe. Współczesne teorie i rozwiązania praktyczne*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2007, s. 177.

¹⁰ *Ibidem*, s. 176.

Tabela 2. Kryteria teorii optymalnych obszarów walutowych

Kryterium	Charakterystyka zjawiska	Autor
1	2	3
Elastyczność cen i płac	Spadek nominalnych cen i płac łagodzi skutki asymetrycznego zaburzenia. Nie ma potrzeby stosowania kursu walutowego jako instrumentu polityki gospodarczej.	M. Friedman (1953) M. Kawai (1987)
Mobilność środków produkcji	Przepływ środków produkcji (przed wszystkim siły roboczej) z krajów dotkniętych negatywnymi skutkami do krajów, w których zaburzenie przynosi pozytywne skutki, łagodzi efekty asymetrycznego zaburzenia.	R. A. Mundell (1961)
Integracja rynków finansowych	Wysoki stopień integracji rynków finansowych stwarza warunki przepływu kapitału. Łagodzi to efekty asymetrycznych zaburzeń.	C. Ingram (1962)
Otwartość gospodarki	Otwartość gospodarki krajów tworzących obszar walutowy sprawia, że stosowanie kursu walutowego jako instrumentu dostosowawczego nie jest celowe. Dewaluacja wywołuje szybki wzrost stopy inflacji, nie wywołuje zaś wzrostu produkcji.	R. I. McKinnon (1963)
Dywersyfikacja produkcji i konsumpcji	Dywersyfikacja struktury produkcji i konsumpcji, a także importu i eksportu w krajach tworzących obszar walutowy zmniejsza prawdopodobieństwo wystąpienia asymetrycznych zaburzeń. Jeśli nawet zaburzenie tego typu dotknie te kraje, to wywoła negatywne skutki jedynie w jakimś sektorze, a nie w całej gospodarce.	P. B. Kenen (1969)
Integracja fiskalna	Przekazywanie pomocy finansowej z krajów dotkniętych negatywnymi skutkami do krajów, w których zaburzenie przynosi pozytywne skutki, łagodzi efekty asymetrycznego zaburzenia.	
Podobieństwo stóp inflacji	Podobieństwo stóp inflacji w krajach tworzących obszar walutowy wpływa dodatnio na stabilność <i>terms of trade</i> i ułatwia utrzymanie równowagi bilansu płatniczego.	I. Fleming (1972)

Tabela 2. c.d.

1	2	3
Niska zmienność realnego kursu walutowego	Stabilność realnych kursów walutowych w przeszłości oznacza, że kraje tworzące obszar walutowy nie wykorzystywały zmian kursu walutowego jako instrumentu polityki gospodarczej. Pozwala to sądzić, że nie będą one stosować tego instrumentu również w przyszłości.	R. A. Vaubel (1976)
Podobieństwo zaburzeń gospodarczych	Podobieństwo zaburzeń gospodarczych i czasu, jakiego potrzeba na złagodzenie ich skutków w krajach tworzących obszar walutowy sprawia, że niskie jest prawdopodobieństwo wystąpienia asymetrycznego zaburzenia gospodarczego.	P. R. Masson M. P. Taylor (1993)

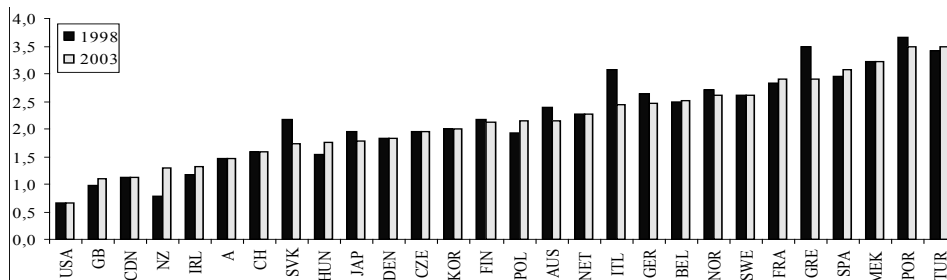
Źródło: M. Jurek, P. Marszałek, *Pieniądz, polityka pieniężna i systemy kursowe. Współczesne teorie i rozwiązania praktyczne*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2007, s. 179.

Ekonomiści są zdania, że elastyczność płac na obszarze UE-27 jest niewystarczająca. Zmiana poziomu bezrobocia wciąż w niewielkim stopniu wpływa na wysokość płacy realnej. Jest ona kształtowana pod wpływem siły związków zawodowych, regulacji prawnych oraz polityki społecznej obowiązujących w krajach członkowskich, a nie sił rynku pracy.

Jednym z najbardziej popularnych wskaźników wykorzystywanych do oceny elastyczności rynku pracy jest opracowany przez OECD indeks regulacji rynku pracy EPL (*Employment Protection Level*). Im wyższa jego wartość, tym wyższy stopień regulacji i interwencjonizmu państwa¹¹. Na wykresie 1 widać, że kraje Europy Południowej mają tendencję do większej regulacji rynku pracy (Portugalia, Turcja, Hiszpania, Grecja). Tendencja ta słabnie w miarę przesuwania się na północ Europy (Wielka Brytania, Irlandia, Szwajcaria, Węgry i Dania)¹². Wartość tego wskaźnika ulega jednak zmniejszeniu na skutek zmian w przepisach prawnych promujących tzw. elastyczne formy zatrudnienia, np. zatrudnienie w częściowym wymiarze czasu pracy, jednoczesna praca na kilku etatach lub praca dorywcza.

¹¹ G. Maniak, *W kierunku elastyczności pracy – aspekty elastyczności polskiego rynku pracy*, [w:] J. Poteralski (red.) *Przemiany rynku pracy w kontekście procesów społecznych i gospodarczych*, PRINT GRUP Daniel Krzanowski, Szczecin 2007, s. 67.

¹² Na podstawie danych OECD.

Wykres 1. Stopień regulacji rynku pracy mierzony indeksem EPL w wybranych krajach

Objaśnienia skrótów nazw państw używanych w pracy:

A – Australia, AUS – Austria, BEL – Belgia, BUL – Bułgaria, CDN – Kanada, CH – Szwajcaria, CYP – Cypr, CZE – Czechy, DEN – Dania, EA – strefa euro, EST – Estonia, EU-27 – 27 państw UE, FIN – Finlandia, FRA – Francja, GB – Wielka Brytania, GER – Niemcy, GRE – Grecja, HUN – Węgry, IRL – Irlandia, ITL – Włochy, JAP – Japonia, KOR – Korea, LAT – Łotwa, LIT – Litwa, LUK – Luksemburg, MAL – Malta, MEK – Meksyk, NET – Holandia, NOR – Norwegia, NZ – Nowa Zelandia, POL – Polska, POR – Portugalia, ROM – Rumunia, SPA – Hiszpania, SVK – Słowacja, SVN – Słowenia, SWE – Szwecja, TUR – Turcja, USA – Stany Zjednoczone.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: OECD, „Employment Outlook” 2004.

Na niepełnym etacie pracuje 18,1% zatrudnionych na obszarze UE-27 (19,5% dla strefy euro). Największy odsetek pracowników niepełnoetatowych odnotowano w Holandii (46,2%), Norwegii (28,7%), Niemczech i Wielkiej Brytanii (ok. 26%). Taka forma zatrudnienia jest najmniej popularna w Bułgarii (2%) i na Słowacji (2,8%)¹³. Na obszarze UE 5,2% ogółu pracujących jest jednocześnie zatrudniona na innym etacie. Dla strefy euro wskaźnik ten wynosi 5,7%. Najbardziej dogodne warunki pod tym względem panują w Holandii, Niemczech, Wielkiej Brytanii i Szwecji. Najmniej dogodne warunki do podjęcia dodatkowego zatrudnienia panują w Bułgarii i na Słowacji¹⁴. Kraje UE-27, a także strefy euro charakteryzują się również niskim odsetkiem pracowników zatrudnionych tymczasowo (odpowiednio 14,3% i 16,7%). Liderami pod tym względem są Hiszpania (34%), Polska (27,3%) i Portugalia (20,6%)¹⁵.

Kolejne Mundellowskie kryterium optymalnego obszaru walutowego powiada, iż w ramach unii walutowej musi występować pełna mobilność czynników produkcji, zaś jej brak w stosunku do innych regionów. Rynek pracy,

¹³ *Europe in figures – Eurostat yearbook 2008*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg 2008, s. 267.

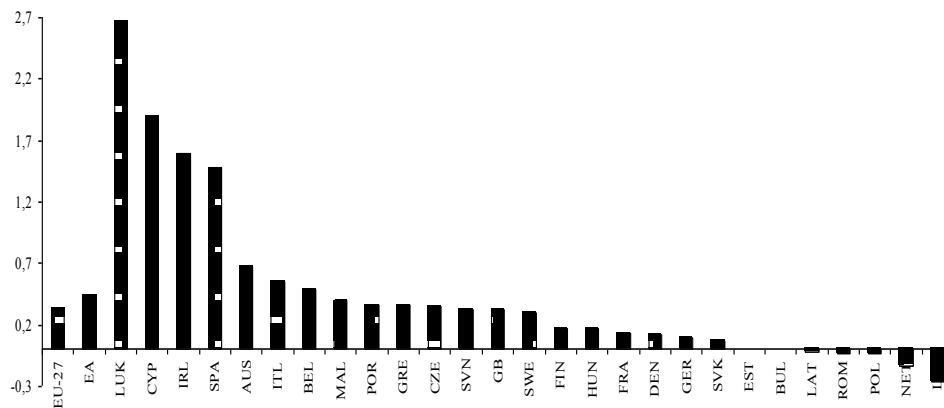
¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, s. 266.

jeśli charakteryzuje się większym stopniem otwartości na przepływ siły roboczej, lepiej poradzi sobie z utrzymaniem równowagi w przypadku wystąpienia szoku asymetrycznego. Dane liczbowe wskazują na niską mobilność czynnika pracy w ramach Unii Europejskiej i strefy euro. W latach 1996–2005 procent obywateli UE zmieniających kraj zamieszkania nie przekraczał rocznie 0,5% (0,6% dla strefy euro)¹⁶.

W 2005 r. największy wskaźnik migracji netto w relacji do liczby mieszkańców uzyskał Luksemburg (2,67%), następnie Cypr (1,9%) i Irlandia (1,59%). Odwrotną tendencję można było zaobserwować na Litwie (-0,26%), w Holandii (-0,14%) oraz Polsce (-0,03% – wykres 2)¹⁷. O wynikach takich świadczą przede wszystkim względy ekonomiczne. Wiele osób z krajów Europy Środkowej i Wschodniej po rozszerzeniu UE emigrowało na Zachód ze względów ekonomicznych. Średnioroczne zarobki w Danii, Wielkiej Brytanii czy Luksemburgu są co najmniej siedmiokrotnie większe niż w Polsce czy Litwie. Migracja ta pozwoli ustabilizować wschodnioeuropejskie rynki pracy oraz sytuację demograficzną starzejącej się Europy Zachodniej, co pozwoli jej na utrzymanie potencjału gospodarczego na niezmiennym poziomie.

Wykres 2. Migracja netto (% ogólnej populacji) w 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Europe in figures – Eurostat yearbook 2008, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg 2008, s. 69.

Są trzy etapy integracji finansowej: liberalizacja przepływów kapitałowych, integracja instytucji i systemów finansowych oraz wprowadzenie wspólnej waluty. Bezspornie integracja finansowa prowadzi do rozwoju rynków finansowych, a to skutkuje większym wzrostem gospodarczym. Związki te jednak są trudne do oszacowania, więc nietatwo jest określić ma-

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem, s. 69.

kroekonomiczne skutki integracji rynków finansowych. W ostatnim okresie kilka ośrodków badawczych podjęło się rozwiązanie tego problemu¹⁸.

Symulacje przeprowadzone dla wielu krajów przez London Economics w 2002 r. za pomocą modelu makroekonomicznego pokazały, że w wyniku integracji europejskich rynków finansowych, wpływającej m.in. na zmniejszenie kosztów finansowych, w ciągu kolejnych 10 lat:

- długookresowy PKB Unii będzie wyższy o 1,1% (o 130 mld euro w cenach z 2002 r.), aczkolwiek oddziaływanie w poszczególnych krajach będzie się różniło i zawierało w przedziale 0,3–2,0%,
- PKB na osobę (w cenach z 2002 r.) w UE będzie wyższy o 350 euro,
- ogólne inwestycje biznesowe będą wyższe o prawie 6%, a prywatna konsumpcja – o 0,8%,
- ogólne zatrudnienie będzie wyższe o 0,5%¹⁹.

Zgodnie z wynikami badań Uniwersytetu w Salerno zwiększenie integracji finansowej (do takiego poziomu, jaki jest w USA, lub do maksymalnego poziomu w danym kraju UE-15) zwiększy wartość dodaną całej UE-15 o 0,59–0,72 pkt. proc. rocznie (w zależności od przyjętego scenariusza), a produkcję przemysłową o 0,73–0,89 pkt. proc., choć efekty wzrostowe będą się istotnie różniły między krajami i sektorami. Kraje o względnie słabych strukturach finansowych (np. Belgia, Dania, Niemcy, Włochy) bardziej skorzystają na integracji rynków finansowych niż kraje o względnie wysokim poziomie rozwoju finansowego (np. Wielka Brytania, Szwecja, Holandia), które niewiele zyskają²⁰.

Wyniki te w dużej mierze zostały potwierdzone także na podstawie dużej próby firm z 26 krajów. Rozwój finansowy ma większy wpływ na małe i średnie firmy niż na duże (te na ogół mają większe możliwości korzystania z międzynarodowych rynków finansowych). Beneficjentami integracji finansowej będą zatem Austria, Belgia, Grecja, Włochy, Hiszpania i Szwecja, czyli kraje, gdzie przeważa sektor MSP²¹.

Ta sama grupa badaczy oszacowała także wpływ integracji rynków finansowych na sytuację nowych członków UE, w tym Polski. Z badań wynikało, że spośród sześciu analizowanych krajów największy wpływ na wzrost sprzedaży w sektorze wytwórczym będzie na Litwie i w Polsce, a najmniejszy – w Czechach²².

Jak głosił McKinnon, że korzyść z utworzenia Unii Gospodarczej i Walutowej jest tym większa im większa jest otwartość gospodarek. Największym

¹⁸ K. Piech, *Integracja rynków finansowych a gospodarka i jej wzrost*, „Bank i Kredyt” 4/2007, s. 5.

¹⁹ Ibidem, s. 33.

²⁰ Ibidem, s. 34.

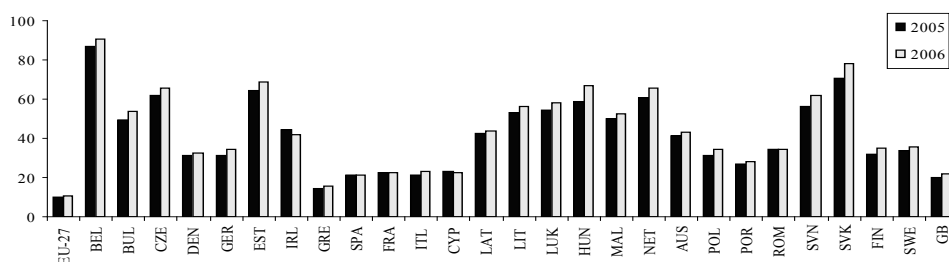
²¹ Ibidem.

²² Ibidem, s. 35.

stopniem otwartości gospodarki charakteryzują się kraje małe: Belgia, Słowacja, Estonia. Kraje o większym potencjale (Niemcy, Wielka Brytania, Francja) mają mniejsze wskaźniki otwartości gospodarki²³. Wynika to z faktu, iż udział handlu zagranicznego w PKB jest zazwyczaj odwrotnie proporcjonalny do wytworzonego PKB. Otrzymane wyniki są więc zgodne z teorią ekonomii. Dla Eurolandu wskaźnik ten przyjął wartość ok. 10%.

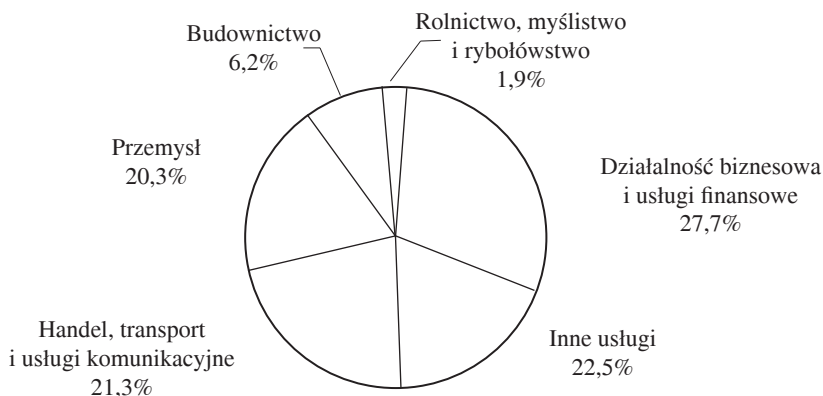
Największy wkład w kreowanie handlu UE-27 z resztą świata mają: Niemcy (23,3%), Wielka Brytania (13,3%), Włochy (11,2%) i Francja (10,7%). Saldo handlu wewnątrzunijnego niemal dwukrotnie przewyższa saldo handlu UE-27 z resztą świata. W wymianie wewnątrzunijnej przodują:

Wykres 3. Wskaźnik otwartości gospodarki dla krajów UE-27

Źródło: jak na wykresie 2, s. 356.

Wykres 4. Wartość dodana brutto w cenach stałych (jako % wartości dodanej brutto ogółem) w UE-27 w 2006 r.

Źródło: jak na wykresie 2, s. 103.

²³ Wskaźnik otwartości gospodarki został obliczony wg formuły: eksport + import/2 jako % PKB.

Niemcy (21% salda unijnego), Francja (11,2%), Wielka Brytania (10,4%) oraz Holandia (9,3%)²⁴. Kraje UE-27 są więc gospodarkami zintegrowanymi handlowo.

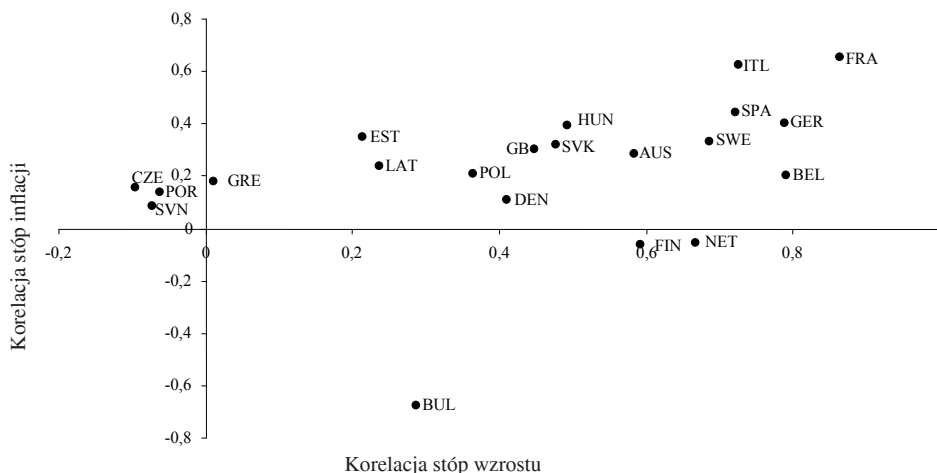
Innym kryterium zaproponowanym przez tego autora jest dywersyfikacja produkcji i konsumpcji. Reakcją na wstrząs sektorowy – w szczególności prowadzący do utraty zdolności do konkutowania (sprzedaży w cenie pokrywającej koszty) na rynku międzynarodowym – powinna być zmiana struktury gospodarki, dokonująca się w wyniku realokacji zasobów. W przypadku gospodarek wielosektorowych (niekoniecznie o zdywersyfikowanej strukturze) asymetryczny wstrząs sektorowy nie powinien być przyczyną reakcji polityki makroekonomicznej – zmiany polityki pieniężnej lub kursu walutowego. Statystyki dowodzą, iż udział różnych rodzajów działalności w wytworzonej wartości dodanej brutto w gospodarce wykazuje znaczne podobieństwo.

Ostatnim kryterium, które zostanie poddane analizie, jest stopień zbieżności cykli koniunkturalnych w krajach UE. Stopień tej zbieżności zależy od poziomu współczynników korelacji pomiędzy stopami wzrostu a stopami inflacji. Z badań MFW przeprowadzonych w 2002 r. wynika, że występuje większa zbieżność tempa wzrostu niż stóp inflacji. Silniejsza korelacja wystąpiła pomiędzy członkami ówczesnej UE niż krajami kandydującymi (z wyjątkiem Bułgarii – patrz wykres 5). Nie zaobserwowano znacznych różnic w przebiegu cyklu koniunkturalnego na obszarze ówczesnej i potencjalnej UE, a mimo to obszar euro narażony jest na występowanie szoków asymetrycznych (popytowych i podażowych). Poziom symetryczności występowania szoków pomiędzy poszczególnymi krajami a obszarem euro jest znacznie zróżnicowany. Większe podobieństwo można zauważyć w przypadku szoków podażowych (wyjątek stanowi Polska – patrz wykres 6). W celu osiągnięcia harmonizacji polityki ekonomicznej na obszarze UE zbadano również reakcje poszczególnych gospodarek na pozytywny popytowy i podażowy szok symetryczny. Poziom korelacji reakcji poziomu produkcji i cen w poszczególnych krajach przedstawiają wykresy 7 i 8. Korelacja sposobów reakcji na szok jest znacznie wyższa niż korelacja występowania samych szoków. W odpowiedzi na pozytywny szok popytowy poziom produkcji we wszystkich badanych krajach zmieniał się podobnie. To samo można powiedzieć o zmianie poziomu cen, z wyjątkiem takich krajów, jak Bułgaria, Finlandia, Czechy czy Słowacja. Wystąpienie pozytywnego szoku podażowego również niesie za sobą podobne skutki dla poziomu produkcji i cen. Odwrotną reakcję poziomu produkcji w stosunku do obszaru EUGiW można

²⁴ *Europe in figures...*, s. 368.

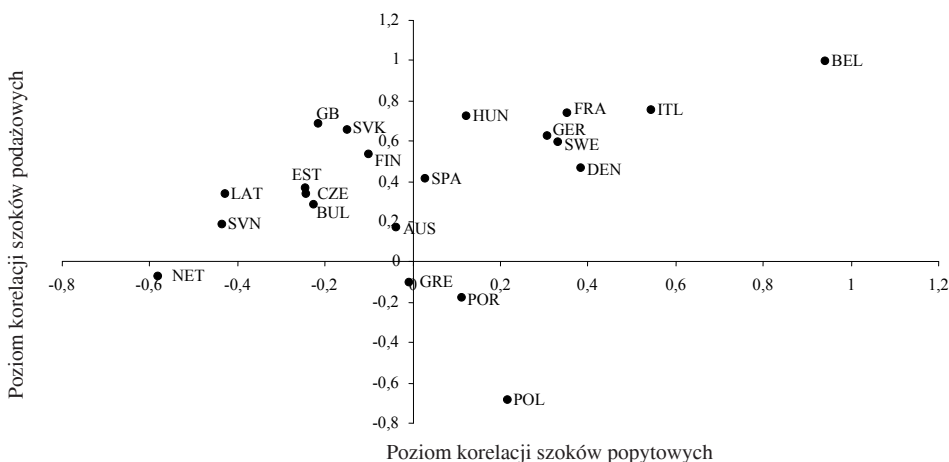
zaobserwować w Belgii i Estonii, natomiast inny kierunek zmian poziomi cen występuje na Słowacji i w Finlandii²⁵.

Wykres 5. Korelacja stóp wzrostu i inflacji między wybranymi krajami a obszarem EUGiW

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Frenkel, C. Nickel, *How Symmetric are the Shocks Adjustment Dynamic Between the Euro Area and Central and Eastern European Countries?*, International Monetary Fund, „Working Paper” 2002, s. 10.

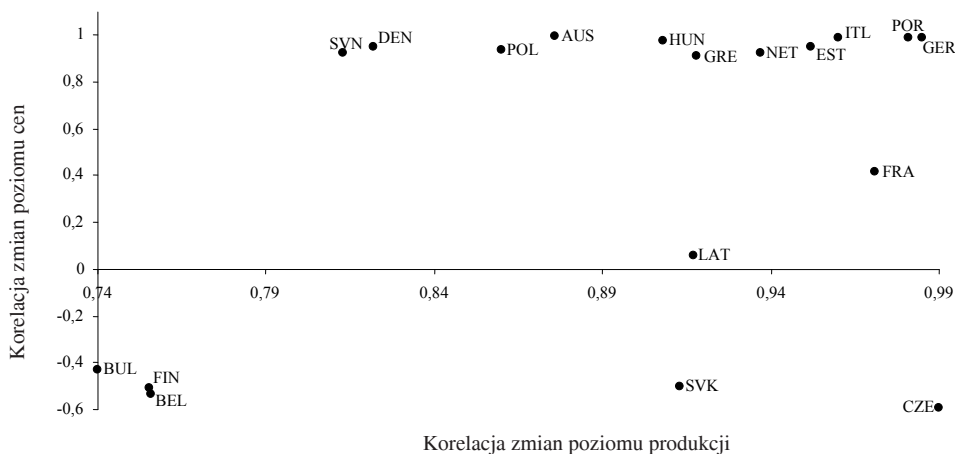
Wykres 6. Korelacja występowania szoków pomiędzy wybranymi krajami a obszarem EUGiW

Źródło: jak na wykresie 5, s. 14–16.

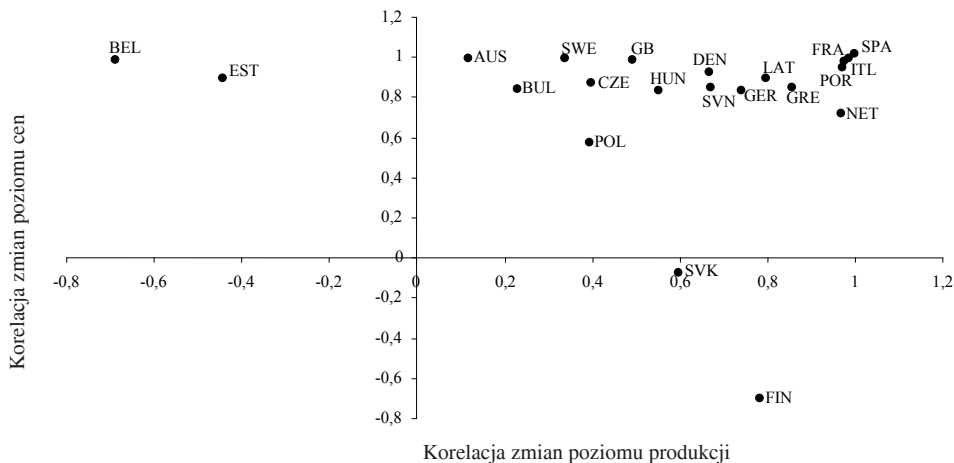
²⁵ K. Biegun, *Kryteria optymalnego obszaru walutowego w rozszerzonej Unii Europejskiej*, [w:] A. Manikowski, A. Psyk (red.) *Unifikacja gospodarek europejskich: szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania UW, Warszawa 2004, s. 88–89.

Wykres 7. Korelacja zmian poziomu cen i produkcji w reakcji na pozytywny szok popytowy pomiędzy wybranymi krajami a obszarem EUGiW

Źródło: jak na wykresie 5, s. 20.

Wykres 8. Korelacja zmian poziomu cen i produkcji w reakcji na pozytywny szok popytowy pomiędzy wybranymi krajami a obszarem EUGiW

Źródło: jak na wykresie 5, s. 21.

ZAKOŃCZENIE

Unia Europejska nie stanowi optymalnego obszaru walutowego w myśl teorii OCA, a decyzja o utworzeniu EUGiW jest w dużym stopniu przedsięwzięciem politycznym. Stopień, w jakim poszczególne państwa spełniły kryteria konwergencji nominalnej, jest niewystarczający, aby korzyści

z przystąpienia do EUGiW przewyższały koszty tego przedsięwzięcia (przede wszystkim stabilności cen). Na obszarze UE nie są spełnione kryteria elastyczności cen i płac oraz mobilności siły roboczej. Rozwiązanie tego problemu jest dużym wyzwaniem dla poszczególnych państw członkowskich. Znaczny jest stopień wzajemnej otwartości gospodarek tworzących Unię, a także stopień dywersyfikacji produkcji. Natomiast integracja rynków finansowych pozwala na coraz większą mobilność kapitału. Zróżnicowany poziom rozwoju państw członkowskich może skutkować rozbieżnością cykli koniunkturalnych. Optymistyczny jest jednak fakt, iż większość krajów wykazuje bardzo podobne reakcje na zakłócenia, co może powodować większą skuteczność polityki ponadnarodowej.

Literatura

- Bąk, H., *Interpretacja kryteriów konwergencji*, [w:] *Polska w strefie euro – szanse i zagrożenia*, pod red. J. Ostaszewskiego, SGH, Warszawa 2008.
- Biegun K., *Kryteria optymalnego obszaru walutowego w rozszerzonej Unii Europejskiej*, [w:] *Unifikacja gospodarek europejskich: szanse i zagrożenia*, pod red. A. Manikowskiego i A. Psyka, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania UW, Warszawa 2004.
- Europe in figures – Eurostat yearbook 2008*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg 2008.
- Frenkel M., Nickel C., *How Symmetric are the Shocks Adjustment Dynamic Between the Euro Area and Central and Eastern European Countries?*, International Monetary Fund, „Working Paper” 2002.
- Jurek M., Marszałek P., *Pieniądz, polityka pieniężna i systemy kursowe. Współczesne teorie i rozwiązania praktyczne*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2007.
- Maniak G., *W kierunku elastyczności pracy – aspekty elastyczności polskiego rynku pracy*, [w:] *Przemiany rynku pracy w kontekście procesów społecznych i gospodarczych*, pod red. J. Poteralskiego, PRINT GRUP Daniel Krzanowski, Szczecin 2007.
- Matusewicz M., *Pakt Stabilności i Wzrostu i jego znaczenie dla funkcjonowania Unii Gospodarczej i Walutowej*, [w:] *Polska w strefie euro – szanse i zagrożenia*, pod red. J. Ostaszewskiego, SGH, Warszawa 2008.
- Noga M., *Narodowa a ponadnarodowa polityka monetarna w świetle wejścia Polski do strefy euro*, [w:] *Polska w strefie euro – szanse i zagrożenia*, pod red. J. Ostaszewskiego, SGH, Warszawa 2008.
- Piech K., *Integracja rynków finansowych a gospodarka i jej wzrost*, „Bank i Kredyt” nr 4/2007.
- Raport o konwergencji*, EBC, maj 2008.

The Process of Nominal and Real Convergence Under the Conditions of Monetary Integration

Summary

The creation of the Economic and Monetary Union is the next stage of monetary integration. Due to differentiation between Member States of the European Union, expenses and profits of participation in Eurosystem are not spread similarly. The first part of this paper reviews the fulfillment of nominal Maastricht criteria (stability of public finances, prices, exchange rate and interest rates). The second part presents the state of real convergence between countries either belonging to or aspiring to European Economic and Monetary Union (flexibility of prices and salaries, mobility of means of production, integration of financial markets, openness of economy, diversification of production and consumption and similarity of economic disorders). Analyses are based on available statistical data and scientific research.